

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kvinnlig könsstympling, hur arbetar skolan?

- **En kvalitativ studie om hur skolpersonalen förhåller sig till kvinnlig könsstympling**

Linda Svalenberg & Tina Ekvall

Kandidatuppsats SOPA63
Aktuell termin VT-18
Handledare: Jan Magnusson

Abstract

Authors: Linda Svalenberg & Tina Ekvall

Title: Female genital mutilation, how does the school work? - A qualitative study of how school staff relate to female genital mutilation.

Supervisor: Jan Magnusson

Assessor: Mikael Sandgren

Research suggests that schools and its staff both are able to work towards detection and prevention of female genital mutilation. The purpose of our study was to investigate how school-staff on one school, relate to the subject of female genital mutilation. We accomplished that by interviewing five employees of an elementary school, and we analyzed the result based upon a symbolic interactionist perspective. In the result we could clearly see that the knowledge amongst the staff varied about the subject. It's highlighted that their knowledge, was enquired from previous employments or on their own. Female genital mutilation stands to be a highly complex subject, and the school-staff have different ideas about how to work proactively. Today, nobody of the interviewed, are currently working actively with this subject. But it's highlighted that there is a desire to work more active and consistent with the issue.

Keywords: Female genital mutilation, school, prevention and symbolic interactionist perspective

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte	6
1.2 Frågeställningar	6
2. Definition och lagstiftning	6
2.1 Definition	6
2.2 Lagar och anmälningsskyldighet	7
3. Kunskapsläge	7
3.1 Förekomst	8
3.2 Könstympa eller ej?	8
3.3 Varför är skolan viktig?	9
3.4 Åsikter från yrkesverksamma och ungdomar	10
3.4.1 Åsikter från ungdomar	11
3.4.2 Yrkesverksamma	11
3.5 Komplexitet	12
4. Metod	13
4.1 Val av metod	13
4.2 Fallstudie som forskningsdesign	13
4.3 Semistrukturerade intervjuer	14
4.4 Urval	14
4.4.1 Skolor	15
4.4.2 Skolpersonal	15
4.5 Intervjuernas genomförande	15
4.6 Vinjett	16
4.7 Bearbetning av insamlad empiri	17
4.8 Förförståelse	17
4.9 Metodens tillförlitlighet	17
4.10 Arbetsfördelningen	18

5. Etiska övervägande	19
5.1 Fyra etiska principer	19
5.2 Informationsbrevet som blev ett stort etisk dilemma	20
5.3 Känslighet och provokation	21
6. Teori	21
6.1 Symbolisk interaktionism	22
7. Resultat och analys	24
7.1 Förebyggande	24
7.1.1 Personalen	24
7.1.2 Föräldrar	25
7.1.3 Barnen	26
7.2 Kunskap	27
7.2.1 Förekomst	27
7.2.2 Agerande	29
7.3 Oro och komplexitet	32
8. Avslutande diskussion	34
8.1 Generalisering av studiens resultat och förslag till framtida forskning	35
9. Referenser	37
Bilaga 1. Informationsbrev	40
Bilaga 2. Intervjuguide	41
Bilaga 3. Vinjett	42

1. Inledning

I Sverige infördes en specifik lag mot kvinnlig omskärelse år 1982, efter att fenomenet börjat diskuteras och skapat debatt i media. År 1993 förlades första projektet av socialstyrelsen, då önskemål om mer kunskap kom alltmer (Johnsdotter et al. 2005, s.95). Efter detta har det fortsatta förebyggande utvecklats under flera år (ibid, ss.95-97). Könsstympning anses vara en företeelse som går under begreppet hedersrelaterat våld och förtryck (Länsstyrelsen Östergötland u.å.-a) och hedersrelaterade traditioner praktiseras främst av personer som har flytt till Sverige (Schlytter & Linell 2008, s.10). Därmed ökar även risken för hedersrelaterat våld och förtryck i och med de stora flyktingströmmarna de senaste åren.

Begreppet hedersrelaterat våld/förtryck innebär att en familjemedlems beteende påverkar hela familjen/släkten. Släkten/familjen har olika regler som måste följas av alla individer. Dessa regler kan se olika ut, men de utgör en norm i familjen/släkten som måste följas för att hedern ska kunna upprätthållas (Brottsofferjouren, 2017). Inom hederskulturen är det främst flickor/kvinnor som blir drabbade och kulturen är starkt kopplad till kvinnors och flickors sexualitet. Familjen vill oftast kunna kontrollera kvinnornas sexualitet, för att kunna upprätthålla hedern. Om en kvinna t.ex. har sexuellt umgänge utanför äktenskapet, kan hela familjen påverkas och känna skam (ibid). Något som är karakteristiskt inom hederskulturen är just kontrollen av kvinnans sexualitet, oavsett patriarkalt system. Kvinnans oskuld är särskilt viktig, vid ingång i äktenskap och kan upprätthållas på olika sätt. Könsstympning är ett sätt att upprätthålla detta på, och den moraliska uppfostran och sociala kontrollen blir då inte lika viktig (Schlytter & Linell 2008, s23). Könsstympningen görs delvis för att kunna garantera den blivande maken om att kvinnan är oskuld, men även för att förhindra njutning vid sexuellt umgänge för kvinnan, då det anses mer troligt att kvinnan kommer vara trogen sin man (UNICEF 2017). Även regeringen uttrycker i sin handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck att könsstympning är en företeelse som bl.a. har sin grund i föreställningen om att familjens och mäns heder är avhängig flickors och kvinnors sexuella beteende (Skr 2007/08:39, s.13).

För att kunna förebygga och hjälpa dessa flickor behöver det svenska samhället arbeta på en bred front för att försöka uppmärksamma problematiken. Men det är svårt för de svenska myndigheterna att kunna agera och hjälpa flickorna som har eller riskerar att könsstympas om

de inte får information om pågående situation. Skolan och dess personal har där en möjlighet att kunna hjälpa till med detta, då skolpersonalen jobbar nära barnen och bygger relationer till dem, och spenderar en hel del tid med dem i deras vardag. Om personalen har rätt kunskap för att kunna upptäcka flickor som har eller riskerar att könsstympas kan myndigheter agera och hjälpa dessa flickor, då skolpersonal har anmälningsskyldighet enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen och 29 kap 13 § skollagen (Skolverket 2016).

Skolpersonalen har också möjlighet att förebygga könsstympning, genom att förmedla kunskap kring ämnet. I en studie med svensk-somaliska flickor tog de upp att man bör förmedla möjliga komplikationer och risker med könsstympning i skolan, både för att hjälpa flickor med problem men också för att förebygga att de sedan låter sina döttrar könsstympas (Larsson & Johndotter 2015, ss.56-57). Ungdomarna i studien av Länsstyrelsen Östergötland (2015, ss.11-12), uttrycker också att den bästa platsen att få information/kunskap kring könsstympning är i skolan. Dock kan skolpersonalen uppleva känslomässiga hinder i arbetet med könsstympning, såsom rädsla och osäkerhet. Orsaker till den upplevda osäkerheten kan bl.a. vara brist på erfarenhet och okunskap, och vanliga orsaker till upplevd rädsla är att kränka deras integritet och inkräkta på människors privatliv (Länsstyrelsen Östergötland 2015, s.18). Detta kan medföra att arbetet blir komplext, då ämnet kan upplevas som svårt.

1.1 Syfte

Syftet med vår uppsats är att undersöka hur skolpersonal förhåller sig till kvinnlig könsstympning.

1.2 Frågeställningar

- Hur menar skolpersonalen att de arbetar för att förebygga könsstympning?
- Vilken kunskap anser sig skolpersonalen ha om könsstympning?

2. Definition och lagstiftning

2.1 Definition

Definitionen av begreppet kvinnlig könsstympning, som också kan kallas kvinnlig omskärelse beskrivs på följande sätt "Female genital mutilation comprises all procedures involving partial

or total removal of the external female genitalia or other injury to the female genital organs whether for cultural or other non-therapeutic reasons” (WHO, UNICEF & UNFPA, 1997, s.7). Den engelska motsvarigheten är female genital cutting - FGC eller female genital mutilation – FGM. Det finns alltså olika sorters ingrepp som ger olika stor åverkan, men här har WHO, UNICEF och UNFPA kommit överens om en samlad benämning över alla dessa ingrepp.

2.2 Lagar och anmälningsskyldighet

Att låta könsstympa ett barn/en flicka anses vara en form av barnmisshandel, men i situationer där ett brott ej begåtts, men där man misstänker att en flicka riskerar att könsstympas finns socialtjänstlagen som skyddar flickorna (Leye et al. 2007, s.8). Alla yrkesverksamma som jobbar med barn och unga är anmälningsskyldiga enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen. Detta innebär att de är skyldiga att genast anmäla till socialtjänsten, om de i sin yrkesroll får kännedom eller misstänker att ett barn far illa eller riskerar att göra det. Om en orosanmälan rör misstanke om brott, kan det också vara aktuellt att polisanmäla (Socialstyrelsen, 2014, s.12). När en flicka riskerar att bli könsstympad kan både frivilliga eller icke frivilliga skyddsåtgärder tas, t.ex. förhör med familjen, rådgivning, information och varningar till familjen, omplacering av flickan eller återkallelse av resetillstånd (Leye et al. 2007, s.8). Könsstympling är olagligt enligt lag (1982:316), och som boende i Sverige är det även olagligt att låta utföra ingreppet i ett annat land, även om det är lagligt i det landet. I lagen står det också att man döms för, försök, förberedelse och stämpling samt för underlåtenhet att avslöja eller förhindra brott döms, enligt 23 kap. brottsbalken. Sverige är det enda landet som har denna specifika lagbestämmelse, att man döms för undanhållande av information kring brottet (Leye et al. 2007, s.5). Något annat som bör beakta när man som yrkesverksam anmäler misstanke om könsstympling, är att både polisen och socialtjänsten kan vänta med att informera föräldrar när det rör misstanke om brott och utredningen befinner sig i ett känsligt läge (prop. 2012/13:10 s.61). Därför borde man fundera över om man bör kontakta föräldrarna angående sin oro, eller låta socialförvaltningen och/eller polisen ta den kontakten.

3. Kunskapsläge

I detta kapitel tas tidigare forskning upp kring könsstympling. Förekomst och attityder kring könsstympling är några saker som tas upp. Huvudsakligen ligger fokus på skolan, som är en

viktig del i det förebyggande arbetet mot könsstympning. Avslutningsvis kommer ett stycke kring komplexitet.

3.1 Förekomst

Kvinnlig könsstympning förekommer främst i delar av Afrika och i en del områden i Mellanöstern. Även i vissa länder i Asien, och det finns uppgifter som tyder på att det även kan förekomma inom vissa etniska grupper i Sydamerika. Man har också sett att flickor/kvinnor boende i Nordamerika, Australien och Västeuropa, men som ursprungligen kommer från ett land där könsstympning sker, har blivit eller riskerar att könsstympas (UNICEF, 2016, s.2). Socialstyrelsen fick i uppdrag av regeringen att göra en uppskattning av antalet könsstympade i Sverige, och i sin rapport från år 2015 framkom det att närmare 38 000, varav 7000 under 18 år kan vara utsatta för könsstympning. Dessa siffror är baserade på statistik från år 2012 och är endast baserade på statistik av kvinnor/flickor från länder i Afrika där minst 50% av alla kvinnor/flickor är könsstympade (Socialstyrelsen, 2015, ss.10-12). Vilket kan vara en underskattning då man utelämnar de andra länderna där det förekommer, då vi inte kan veta om kvinnorna/flickorna kommer från just de delarna i landet där det är vanligt förekommande. Dessutom är statistiken några år gammal nu, och det är troligtvis fler kvinnor/flickor från dessa länder i Sverige idag. De uppskattar även hur stor risk populationen är, d.v.s. hur många flickor som kom till Sverige som 0-18 åringar från ett land där det är vanligt förekommande, eller har en moder som är född i ett sådant land och som inte skattades som redan könsstympade. Detta rör sig om ca 19 000 flickor, dock går det inte att säga att alla dessa flickor verkligen riskerar att blir könsstympade då man inte vet hur föräldrarnas attityd ser ut angående könsstympning efter migrationen (ibid, ss.15-16). Men även här, har man uteslutit länder där det förekommer p.g.a., att det endast anses vanligt förekommande i vissa delar av landet och vi inte vet från vilken del flickorna kommer ifrån.

3.2 Könsstympa eller ej?

I en studie där man intervjuat kvinnor om deras uppfattning och erfarenheter kring könsstympning efter att de emigrerat till Sverige, beskrev alla att de kände sig pressade att låta deras döttrar könsstympas även efter dem emigrerat till Sverige. Även om de ville låta sina döttrar slippa att bli könsstympade, så var de rädda att de skulle bli övertalad av sin familj eller att de skulle bli könsstympade utan deras medgivande. Kvinnor var ursprungligen från Somalia och hade bott i Sverige i minst 13 år och var könsstympade. Alla

intervjupersoner utom en beskrev en pågående risk för flickorna, även om de nu växer upp i Sverige, riskerar att könsstympas. Vissa kände även personligen familjer som lät sina döttrar könsstympas, och uppskattade att det händer i var tredje eller fjärde familj som emigrerat från ett land där könsstympning är normativt. Vissa berättade att ingreppet utförs i hemlandet eller i ett land där det fortfarande inte är olagligt, t.ex. Syrien men även London nämndes som ett ställe där de trodde att det utförs. En berättar att vissa säger att de aldrig kommer låta sina döttrar könsstympas, men gör det ändå, för de måste. Alla kvinnorna beskrev en önskan att ändra traditionen av könsstympning, där möjliga lösningar var att stärka flickorna och öka kunskapen (Berggren, Ekéus & Isman 2013, s.97).

Berggren beskriver i sin avhandling att anledningen till att föräldrar låter könsstympa sina döttrar generellt sätt beror på djupt rotade traditioner och social viktighet. Men andra aspekter som ofta dyker upp är att man vill försäkra att flickan är oskuld vid giftermål, minska kvinnors sexlust för att minska risken för frestelse och för att behaga den blivande mannen (Berggren, 2005, s.3,19). Hon tog också upp aspekter som påverkade föräldrarna till att inte låta sina döttrar könsstympas eller att välja en mildare typ av ingrepp. En viktig aspekt när det gällde att välja ett mildare ingrepp var utbildning och signifikant fler av de föräldrarna med högre utbildning valde att inte könsstympa sina döttrar alls. En negativ aspekt var att signifikant fler av de som tror att könsstympningen stöds av religionen väljer att könsstympa sina döttrar (ibid, s.19).

Det verkar vara främst kvinnorna från den äldre generationen som upplevs vara den mest drivande i upprätthållandet av traditionerna, men vissa kvinnor i studien anklagade även männen för upprätthållandet av traditionen. Detta genom att vara tysta och inte försöka ändra traditionen, då de anses ha makten att förändra. I de fall där kvinnorna vägrat bli hopsydda igen efter förlossningen pratade kvinnorna just om stöd från sin man (ibid, s.23).

3.3 Varför är skolan viktig?

I en forskningsstudie där man pratar om våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i familjer med invandrarbakgrund, så var det många utsatta som uppgav att det sökt hjälp i skolan tidigare. Nästan alla som varit utsatta för någon form av hot eller våld av släktingar hade sökt hjälp hos kuratorn i skolan (De los Reyes 2003, s.7). Studiens resultat tyder på att det är troligt att skolans personal även kommer komma i kontakt med flickor som riskerar eller har blivit könsstympade, som också är en form av våld/kontroll av flickor med invandrarbakgrund

från vissa delar/länder. Detta gör skolan till en viktig plattform för att kunna förebygga och upptäcka kvinnlig könsstympning. Johnsdotter (2004, se E. Leye, et al. 2007, s.20) tar även upp att mestadels av de orosanmälningar som inkommit angående misstanke om könsstympning eller risk för könsstympning, kommer från skolan eller förskolan.

I en studie kring sexuell hälsorådgivning med unga svensk-somaliska kvinnor ansåg de att kvinnlig könsstympning borde lyftas mer i skolan, både på hälsosamtalen och i sexualundervisningen (Larsson & Johnsdotter 2015, ss.56-57). Det skiljer sig något mellan flickorna som är yngre och äldre i åsikter angående vad som är viktigast att ta upp, men nedan kommer några punkter som tagits upp. Ämnen man borde ta upp var bl.a. möjliga komplikationer och risker, både för att hjälpa tjejer som har problem men också för att förebygga att de sedan låter könsstympta sina döttrar. Man tog också upp att man bör informera om att det finns hjälp att få, varför man gör det, olika ingreppen och i vilka länder det praktiseras (ibid, ss.56-57).

De flesta hade aldrig hört någon bland skolpersonalen prata om könsstympning och i de fall man pratat om det, upplevde flera att det togs upp i sammanhang som var stigmatiserande för somalier. En av flickorna uppgav att hon aldrig frågat skolsköterskan om könsstympning då hon inte förväntade sig att hen skulle kunna svara på hennes frågor (Larsson & Johnsdotter, 2015, s.59). Det framstår som ett komplext problem, det handlar inte bara om att prata eller inte prata om det, utan även hur man pratar om det är viktigt. En anledning som skolsköterskor uppgett, var att man upplevde det svårt att ta upp frågan när det inte var tydligt hur man skulle hjälpa eleven om det framkom något under samtal (ibid, s.59).

Under samma tidpunkt som Larsson & Johnsdotter (2015, s.59) skrev sin bok, var regeringens uppdrag pågående med att ta fram ett vägledande material. Man ser detta som en möjlighet för skolorna att med det som underlag, diskutera hur de ska hantera frågan på sin skola. Materialet är nu publicerat och delar av resultatet/slutrapporten från uppdraget tas upp i nästa rubrik med åsikter från yrkesverksamma och ungdomar kring arbetet med kvinnlig könsstympning.

3.4 Åsikter från yrkesverksamma och ungdomar

I detta avsnitt kommer vi ta upp delar av resultatet från uppdraget gällande könsstympning som Länsstyrelsen Östergötland fått av regeringen (U2013/5292/JÄM). Uppdraget innebar att

de skulle undersöka och ge förslag på hur verksamheter och myndigheter kan arbeta med flickor och kvinnor som är eller riskerar att utsättas för könsstympning. Detta är endast ett litet utdrag från slutrapporten, och info som endast rör andra instanser, såsom vården, rättsväsendet och socialtjänst är exkluderade. Hela rapporten "Uppdrag att undersöka och ge förslag på hur verksamheter och myndigheter kan arbeta med flickor och kvinnor som är eller riskerar att utsättas för könsstympning" (2015) finns att läsa på Hedersförtryck.se.

För att flickorna ska kunna få det stöd och den hjälp de behöver, krävs det nu att ansvariga aktörer och myndigheter jobbar stödande och förebyggande mot könsstympning (Länsstyrelsen Östergötland 2015, s.6).

3.4.1 Åsikter från ungdomar

Ungdomarna i enkätundersökningen framhöll att de ville ha information/kunskap om könsstympning och ville bl.a. veta vilken hjälp som finns och var man kan få hjälp. Även kunskap om eventuella konsekvenser, varför detta utförs, lagstiftning och var man kan hitta mer information kring ämnet. Ungdomarna ansåg att skolan är den bästa platsen för att informera om detta, och majoriteten anser att killar och tjejer behöver få information om detta och att de kan få samma information vid samma tillfälle. Var femte ungdom tyckte att ämnet var känsligt och att man därför föredrog delade grupper. Vissa gav även förslag på vad man kan fokusera på i tjej- respektive killgrupper. De anser att vuxna framförallt ska agera och våga fråga vid misstanke, och att yrkesverksamma vuxna som träffar flickor som riskerar att könsstympas bör vara utbildade i ämnet. Kännedom om var man kan vända sig för att få hjälp är också något som nämns (Länsstyrelsen Östergötland 2015, ss.11-13).

3.4.2 Yrkesverksamma

I deras enkätundersökning riktad till yrkesverksamma var majoriteten av deltagarna yrkesverksamma inom skola, socialtjänst och sjukvården. Majoriteten svarade att de delvis arbetar förebyggande mot könsstympning i sin verksamhet. Att frågan inte var aktuell inom verksamheten, uppmärksammats eller prioriterats var den främsta anledning till att man ej jobbade förebyggande. Andra anledningarna som angavs var att man ej möter målgruppen i sitt arbete, okunskap och sakna kännedom om att det existerar. Att få verksamheter har handlingsplaner och rutiner för det förebyggande arbetet anges det främst bero på att man aldrig/sällan möter målgruppen, frågan prioriteras ej eller att förebyggande arbete ej är verksamhetens ansvar (Länsstyrelsen Östergötland 2015, s.17)

När de pratar om känslomässiga hinder verksamma upplever i sitt arbete med könsstympning är rädsla och osäkerhet återkommande ord. Orsaken till osäkerhet kan vara brist på erfarenhet, okunskap och inte veta var man kan hänvisa de som blivit utsatta. Vanligaste orsaken till upplevd rädsla är att inkräkta på människors privatliv och kränka deras integritet. Andra orsaker är att ämnet är tabubelagt, svårt, oro att göra fel och att förvärra situationen. Dessutom finns en rädsla för att den utsatta inte ska få adekvat hjälp (Länsstyrelsen Östergötland 2015, s.18).

Praktiska hinder som nämns är tidsbrist främsta hindret, men också mandat, personella- och ekonomiska resurser nämn, och hör ofta ihop med att man inte prioriterat arbetet kring könsstympning (Länsstyrelsen Östergötland 2015, s.19).

De största behoven för att underlätta arbetet mot könsstympning är kunskap/utbildning och handlingsplaner/rutiner. Några förslag som anges för att arbetet med könsstympning ska bli integrerad är: riktade utbildningsinsatser för skolan, informera elever i skolan genom att integrera ämnet könsstympning i andra skolämnen och att alla ska ta del av informationen, oavsett varifrån man kommer och kön (Länsstyrelsen Östergötland 2015, s.20).

3.5 Komplexitet

I en norsk studie, "Interpreting Signs of Female Genital Mutilation Within a Risky Legal Framework" (Lien & Schultz, 2014), har man undersökt hur tolkningar av tecken på könsstympning tolkas och hur de kan påverkas av lagen om diskriminering och lagen som tvingar yrkesverksamma att orosanmäla när man misstänker att en flicka är könsstympad eller riskerar att könsstympas. De har granskat en orosanmälan av en lärare och den fortsatta processen, som slutar med att socialförvaltningen blir anmälda av föräldrarna angående deras agerande, för diskriminering. Lien & Schultz (2014, ss.200-201) skriver att en sakkunnig har kunskap av annan standard och kan göra en mer partisk tolkning än en förälder då föräldern har mer att förlora, men nu granskar de hur skyldigheten att avvärja könsstympning och lagen om diskriminering kan påverka den sakkunniga då det nu förekommer mer personliga risker. Läraren uttrycker i sin orosanmälan, att det kan finnas anledning till att utreda ifall den berörda flickan har blivit könsstympad eller riskerar att könsstympas. De tecken läraren sett gör läraren orolig att något inte står rätt till, och nämner flera möjliga orsaker, där en av dem är att flickan kan vara könsstympad eller riskerar. Läraren ser det som en möjlig orsak då han

tolkar de tecken han sett utifrån kontexten att flickan kommer från Somalia och att nästan alla därifrån är könsstympade (ibid, s.201). Det blir komplext, hade det varit en etnisk norsk flicka hade man aldrig ens tänkt i de banorna. Även om läraren inte blev anmäld för diskriminering så känner läraren sig skamsen och läraren uttrycker att, efter man talat om hela situationen som diskriminering i media, anser läraren att det nu kommer vara svårt för dem att jobba med att förhindra könsstympning i skolan (ibid, ss.205-206).

4. Metod

I detta avsnitt kommer vi att presentera vilken metod vi har använt oss av och hur vi har gått tillväga. Vi kommer även att ta upp hur vi har tänkt och resonerat för att få fram vårt empiriska material till studien, även behandlat etiska utmaningar vi mött under studiens gång.

4.1 Val av metod

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ forskningsstrategi och en fallstudie som forskningsdesign. Då vi tror att denna kombination av strategi och design bäst kan komma att besvara vårt syfte och frågeställningar. För vår studie är en kvalitativ forskningsstrategi att föredra, då den har ett induktivt synsätt. Vilket menas med att den är mer individfokuserad och fokuserar på en individs tolkning och uppfattning av sin egen verklighet (Bryman 2011 ss.40-41). Det möjliggör också, för oss forskare att studera deras svar mer djupgående (Ahrne & Svensson, 2015 s.15). Bryman skriver i sin bok "Samhällsvetenskapliga metoder" att tonvikten i en kvalitativ forskningsstrategi ligger på orden som samlas in från respondenter (2011 s.341). Vilket är av stor vikt för oss, då vår studie inriktar sig på respondenternas åsikter, förhållningssätt, erfarenheter och reflektioner om ämnet kvinnlig könsstympning. En svaghet som vi ser med att använda en kvalitativ metod, är att vi som forskare undermedvetet kan förmedla våra ståndpunkter till respondenterna. Vi båda har tankar och känslor kring ämnet kvinnlig könsstympning, vilket gör det extra viktigt för oss att försöka hålla oss så neutrala som möjligt. För att undvika att influera respondenten med våra ståndpunkter, då det är respondentens tankar och reflektioner vi vill åt (Bryman 2011, s.368).

4.2 Fallstudie som forskningsdesign

Att vi valde att använda oss av fallstudie som forskningsdesign blev tydligt, då vi ville studera ett fall som vi anser är komplext med många olika saker som påverkar fallets situation (Merriam 1994, s.46).

”Den grundläggande formen för en fallstudie rymmer ett detaljerat och ingående studium av ett enda fall” (Bryman, 2011 s.73). Det specifika fallet som vi valt att studera, är skolpersonalens tankar, reflektioner, kunskap och arbete med kvinnlig könsstymning, som alla arbetar på en och samma skola. Vi anser att vårt utvalda fall är av en svår kontextuell betingelse som är viktig att studera. För att resultatet ska kunna ge involverade respondenter och allmänheten värdefull information för fortgående arbete med situationen (Yin 2006, s.31). När vi genomförde vår undersökning av de valda fallet, var vi väldigt fokuserade på att få med så mycket detaljer som möjligt (Bryman 2011, s.73). Att studera ett specifikt fall kan även ses som en svaghet, då vi endast fokuserar på skolpersonal, från enbart en skola, är det svårt att generalisera resultatet från en fallstudie. En annan utmaning med metoden är att försöka hålla redovisningen av de insamlade materialet relativt kort och konkret så läsaren orkar läsa hela materialet. Då en fallstudie är en detaljerad forskningsdesign i vårt fall (Merriam 1994, s.46).

4.3 Semistrukturerade intervjuer

Vi valde att använda oss av kvalitativa semistrukturerade intervjuer för att samla in vår empiri, då det låter oss ta del av deras ståndpunkter och åsikter (Bryman 2011, s.413). En fördel med att använda semistrukturerade intervjuer är att vi kan ge respondenten ett större utrymme för deras tankar och reflektioner kring de teman som vi presenterar. Vi behövde ha möjlighet att styra intervjuerna lite för att kunna säkerställa att vi fick in empiri som var relevant för vårt syfte och frågeställningar, samtidigt som vi ville ge respondenterna lite frihet och ha möjlighet att ställa följdfrågor (ibid, s.415). Därför passar semi-strukturerade intervjuer bra, där vi kan utgå från våra teman i vår intervjuguide samtidigt som vi har möjlighet att låta respondenten styra samtalen lite under våra teman.

4.4 Urval

När vi skulle göra vårt urval insåg vi, att vi behövde använda oss av ett målstyrt urval, för att vi ville försäkra oss om att våra respondenter var relevanta för våra frågeställningar (Bryman 2011, s.434). Vi insåg också att vi skulle behöva göra vårt urval i 2 steg, vilket även är vanligt förekommande när man använder sig av ett målstyrt urval i samband med en kvalitativ inriktning (Bryman 2011, s.350). Först måste vi välja ut olika skolor som vi tror kan vara relevanta, för att sedan göra ett urval gällande skolpersonalen.

4.4.1 Skolor

Vi kontaktade en sakkunnig gällande kvinnlig könsstympning, via Länsstyrelsen Östergötlands stödtelefon för yrkesverksamma, för att vi ville veta i vilken ålder det är vanligast att låta sina döttrar könsstympas, som boende i Sverige. Men enligt hen, finns det inga belägg för någon specifik vanlig ålder när de bor i Sverige och inte redan är könsstympade sen innan, det kan handla om väldigt spridda åldrar. Därför valde vi att ett kriterium skulle vara att skolorna vi kontakta, skulle vara en grundskola som hade klasserna F-9, för att få ett så brett åldersspann som möjligt och intervjua personal som kommer i kontakt med barn/elever i spridda åldrar. Vi skrev sedan upp alla F-9 skolor i de 5 största städerna i Skåne, på en lista.

4.4.2 Skolpersonal

Även här kände vi, att vi ville ha ett kriterium för att nå ut till personer som är relevanta för vår studie (Bryman 2011, s.434). Då vi intervjuar så pass få personer, fundera vi på om vi ändå kunde göra något för att öka chansen att få in olika perspektiv från de olika respondenterna. Även om de olika respondenternas perspektiv beror mycket på de som individer, så diskuterade vi om deras yrkesroller kan påverka deras perspektiv. Efter att vi funderat på vilka yrkesroller som finns i en skola, som jobbar nära eleverna och har elevkontakt dagligen i sitt arbete, kom vi fram till att vi valde följande yrkesroller: skolkurator, skolsköterska, specialpedagog och lärare.

Efter detta mailade vi vårt informationsbrev till rektorerna på skolorna från listan, som vi nämnde ovan. Dock föll flera skolor bort, då vi inte hittade kontaktuppgifter/mail till rektorerna på skolan. Vi fick svar från några olika skolor/rektorer, men endast en hade personer från alla yrkeskategorierna som kunde tänka sig att ställa upp på intervju. Både ur bekvämlighets synpunkt, att alla intervjuer kunde ske på samma plats men också för att kunna få en tydligare bild och kontext, för att kunna göra en djupare analys.

4.5 Intervjuernas genomförande

Vi började med att skapa en intervjuguide som skulle utgöra vår grund för intervjutillfällena. På så sätt kan vi omvandla vårt syfte och frågeställningar, genom att utforma teman och underfrågor som vi kunde utgå från i vår intervjuguide (Merriam 1994 s.93). Vi använde oss av en intervjuguide för att inte missa viktiga ämnen att diskutera, men även för att det skulle vara ett stöd för oss, exempelvis om intervjun inte flöt på. I skapandet av intervjuguiden var

det viktigt för oss att guiden inte blev till ett frågeschema. Då det hade kunnat medföra att intervjun blev för strukturerad, och då inte haft något utrymme för respondenternas egna tankar och reflektioner kring det som diskuterades (Bryman 2011 s.203). Vi försökte tänka på att de teman och underfrågor vi utforma, skulle vara öppna och flexibla. Då en öppenhet i både frågor och teman möjliggör att vi enklare kan nå respondentens tankar och reflektioner under intervjutillfället (ibid, s.419). När vi skapade våra teman och underfrågor tog vi inspiration från tidigare forskning men även utefter hur vi tror att vi på bästa möjliga sätt skulle kunna samla in material för att kunna besvara vårt syfte och frågeställningar (ibid, s.419).

Rektorn på den aktuella skolan gav oss kontaktuppgifter till respondenterna, där vi sedan kontaktade dem för att boka in intervjuerna. Vi valde att genomföra intervjuerna på respondenternas arbetsplats, då vi tänkte att det kunde göra att hen kände sig tryggare och då ha lättare för att öppna sig (Merriam 1994, s.86). Vi intervjuade 5 personer, 2 specialpedagoger, 1 kurator, 1 skolsköterska och 1 lärare. Anledningen till att det blev 2 specialpedagoger var att båda var intresserade av att delta, vilket vi bara tyckte var positivt. Innan vi började med att ställa frågor till respondenten frågade vi om vi kunde få spela in intervjun, vilket samtliga gav samtycke till. Vi valde att spela in intervjun för att underlätta vid transkribering och kunna göra en detaljerad analys (Bryman 2011, s.420). Även för att kunna återge citat från respondenterna, som annars hade varit svårt.

4.6 Vinjett

Vi valde att göra en vinjett, en fiktiv konstruktion av en situation som skulle kunna uppstå. En situation som skolpersonal skulle kunna uppleva. Huvudpersonen i vinjetten är Zahra, som har varit på semester i sitt ursprungsland och som efter denna resa visar tecken på att något inte står rätt till. Dessa tecken kan tyda på att Zahra har blivit könsstympad. När vi utformade vinjetten, hämtade vi inspiration från hedersförtryck.se (Länsstyrelsen Östergötland u.å.-b) och i en publikation kring könsstympning av Region Kronoberg (2017), där de nämner olika tecken på att en flicka kan ha blivit könsstympad. Vi använde oss av denna vinjett, som en ingång i intervjuerna för att komma in på de teman vi ville beröra, och på så vis samla in empiriskt material till vår studie. Vi ville bl.a. se hur intervjupersonerna såg på Zahras situation, vad de trodde att Zahra råkat ut för och hur de hade agerat i en sådan situation. Barter & Renold (1999, se Bryman 2011, s.425) tar upp att en vinjett kan hjälpa

intervjupersonerna att ge beskrivningar gällande sitt beteende och åsikter i en konkret situation.

4.7 Bearbetning av insamlad empiri

Efter varje intervju, började vi att transkribera materialet som vi spelat in under intervjun. Efter transkriberingen började vi att läsa igenom allt material, för att efteråt gå igenom om det var något speciellt som väckte intresse (Bryman 2011, s.525). Vi läste därefter materialet igen för att anteckna kommentarer i marginalen, för att senare börja leta efter samband och utveckla teman (ibid, s.525). Teman vi valt ut är följande: förebyggande, kunskap och oro och komplexitet. Vi har genom dessa teman analyserat empirin med hjälp av vår teori och tidigare forskning, för att kunna besvara våra frågeställningar.

4.8 Förförståelse

En av oss fick upp ögonen för ämnet kvinnlig könsstympning på sin praktikplats, och insåg att ämnet verkade komplext för yrkesverksamma. Efter diskussion kring detta, insåg vi att det fanns ett intresse för att fördjupa oss i ämnet. Forskningen vi läste berörde främst konsekvenser av könsstympning, anledningar till att man väljer att könsstympta sina döttrar och hur man kan/bör förebygga könsstympning. Vi fastnade då för det förebyggande arbetet, då det kan generera i att färre flickor könsstymptas. När vi undersökte det förebyggande arbetet i Sverige närmare, såg vi att de ofta nämnde skolan men att det inte fanns så mycket forskning kring skolans arbete och könsstympning. Det mesta är riktlinjer för hur skolan bör arbeta, men vi valde då att undersöka hur skolpersonalen förhåller sig till kvinnlig könsstympning och hur deras förebyggande arbete ser ut.

4.9 Metodens tillförlitlighet

Nu kommer vi att diskutera metodens tillförlitlighet vilket görs utifrån fyra kategorier: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och en möjlighet att styrka och konfirmera (Bryman 2011 s.354).

Trovärdighet

För att säkerställa trovärdighet i studien är det viktigt att forskaren gör undersökningen efter alla de regler som finns för en vetenskaplig studie (Bryman 2011, ss.354-355). Vi har gjort det så långt det var möjligt, men en utmaning vi mötte har vi diskuterat mer under etiska

övervägande. För att öka trovärdigheten har vi förankrat vår empiri i tidigare forskning (ibid, s.354).

Överförbarhet

Vi har i vår studie försökt att måla en så tydlig bild som möjligt av de vi undersöker, och ge täta och fylliga beskrivningar. För att läsaren ska kunna avgöra i vilken omfattning resultatet kan överföras till en annan kontext (Bryman 2011, s 355).

Pålitlighet

För att göra vår studie pålitlig har vi redogjort för alla faser i forskningsprocessen så tydligt som möjligt, men även kritiskt granskat de material som vi använt i studien (Bryman 2011, s 355). Under hela studien har vi försökt att bortse från våra egna åsikter kring ämnet och vara så neutrala i våra beslut, som möjligt och även förstärkt analysen med citat för att öka pålitligheten (ibid, s.355).

Styrka och konfirmera

För att kunna styrka och konfirmera en studie är det viktigt att vi som forskare, inte låter personliga eller teoretiska värderingar påverka utförandet av studien så långt det går (Bryman 2011, s 355). Det var vår förförståelse kring kvinnlig könsstympning som ledde oss fram till valet av studiens ämne, men trots det har vi så långt det går, hållit oss objektiva i utförandet av vår studie.

4.10 Arbetsfördelningen

Vi kommer i detta avsnitt att kortfattat redogöra för vem av oss som gjort vad i uppsatsen. Grundarbetet med uppsatsen såsom val av ämnet, kontakta eventuella respondenter, intervjuer, transkribering och kodning har båda varit lika delaktiga i. Tillsammans har vi även utformat inledning, syfte, frågeställning resultat/analys, abstract och bilagor tillsammans. Sen har vi valt att dela upp vissa avsnitt mellan varandra, nedan kommer jag redogöra för vilka delar som Tina varit ansvarig för och vilka delar Linda varit ansvarig för. Att tillägga är att båda har under hela uppsatsen läst och gett feedback till varandra i de olika avsnitten.

Tina har varit ansvarig för följande: metodavsnitt samt etiska överväganden, slutdiskussionen och teoriavsnittet.

Linda har varit ansvarig för följande: tidigare forskning/kunskapsläget, vävt samman resultatet med teoridelen, innehållsförteckningen, referenser och formalia.

5. Etiska överväganden

Under studiens gång har vi gjort olika etiska överväganden och etiska reflektioner, där vi har fått väga eventuella vinster av valet gentemot eventuella risker (Kalman & Lövgren 2012, s.9). Vi har använt oss av de fyra grundläggande etiska principerna, som vi kommer presentera nedan. Dels av anledningen att vi vill, att de som deltagit på olika sätt i undersökningen behandlas enligt de etiska riktlinjerna. Men även minimera risken att någon skulle kunna komma till någon form av skada på grund av ämnets känslighet (Bryman 2011, s.131). Därefter kommer vi kort diskutera vad de etiska övervägandena betydde för oss i vår studie, men även gå in mer på ett stort etiskt problem vi stötte på.

5.1 Fyra etiska principer

Informationskravet

Det innebär att vi är skyldiga att informera respondenterna om studiens syfte. Men även att allt deltagande sker frivilligt, och att de kan välja att inte svara på vissa frågor, och att de när som kan välja att avsluta sitt deltagande (Bryman 2011 s 131). Detta uppfyller vi genom att bifoga ett informationsbrev till alla respondenter. I brevet informerade vi respondenterna om studiens syfte, att allt deltagande är frivilligt och att alla namn kommer att anonymiseras.

Samtyckeskravet

Betyder att respondenten själv bestämmer om hen ska delta i studien eller ej. Men även att om en forskare exempelvis väljer att intervjua minderåriga, krävs det att en vårdnadshavare godkänner barnets medverkan (Bryman 2011 s.132). Detta uppfylldes när kontakten togs med respondenterna, då de uttryckte att de ville delta i studien. Samtyckeskravet kom dock att bli ett etiskt dilemma, som vi kommer diskutera i kommande avsnitt

Konfidentialitetskravet

Betyder att vi som forskare måste behandla alla uppgifter rörande respondenterna på ett säkert sätt, och så att inga obehöriga får tillgång till uppgifterna (Bryman 2011 s.132). Alla uppgifter som vi samlat in i samband med studien har vi förvarat så att inga obehöriga kunnat komma åt

dem. I studien har vi även valt att anonymisera respondenterna för att säkerställa att de förblir anonyma.

Nyttjandekravet

Innebär att all den informationen som forskaren samlar in endast får användas till den aktuella studien (Bryman 2011 s.132). Nyttjandekravet har vi följt då vi endast har och kommer använda de insamlade materialet till denna studie.

Vid varje intervjutillfälle gick vi även igenom alla fyra etiska principerna igen, för att försäkra oss om att respondenterna var medvetna om vad deras deltagande innebar.

5.2 Informationsbrevet som blev ett stort etisk dilemma

I informationsbrevet bör man utgå från de fyra grundprinciperna; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Bryman 2011, ss.131-132). Det var nu vi stötte på ett etiskt dilemma, vi kunde nämligen inte tillgodose alla grundprinciperna i informationsbrevet, som skulle skickas till respondenterna. Undersökningen som vi ville genomföra handlade om att vi ville ta reda på hur skolpersonal förhåller sig till ämnet kvinnlig könsstymning. Vi ville inte att respondenterna skulle kunna förbereda sig och läsa på om ämnet i förväg om de kände att de kanske inte var så insatta eller ha möjlighet att prata ihop sig för att de skulle framstå "bättre" då ämnet kan uppfattas som tabu och svårt, utan vi ville ha deras egna åsikter och erfarenheter i ämnet utan eventuell påverknig.

Utifrån detta valde vi att omformulera syftet i informationsbrevet. Genom att göra detta, resulterade det i att vi inte kunde tillgodose informationskravet helt och hållet. Informationskravet innebär att forskaren bland annat ska informera respondenterna om undersökningens syfte, så att respondenterna har information att grunda sitt eventuella deltagande på (Bryman 2011, s.131). Syftet skapades ur att vi diskuterade hur vårt egentliga syfte och frågeställning hade kunnat ses ur ett större perspektiv och på ett mer generellt plan med mindre detaljer. Vi ville att de omformulerade syftet fortfarande representerade vårt egentliga syfte så gott det gick. Så vi kom fram till att det skulle stå, i informationsbrevet att vi har valt att skriva om skolpersonalens sociala arbete med eleverna i skolan. Vi är införstådda med att när vi gjorde valet att omformulera syftet till respondenterna, resulterade det i att vi inte uppfyller informationskravet i de etiska riktlinjerna. Efter ytterligare diskussion kom vi fram till att de omformulerade syftet även skulle leda till etiska

tvivelaktigheter gällande samtyckeskravet, som även det är en viktig etisk princip. Samtyckeskravet innebär att deltagarna själva har rätt att bestämma om och i vilken utsträckning de vill delta i undersökningen (ibid, s.132). Då respondenterna har tackat ja till att delta i undersökningen utefter den information som de fått av informationsbrevet, som inte uppfyller informationskravet.

För att säkerställa att vi genomförde intervjuerna enligt de etiska principerna planerade vi vad vi behövde informera respondenten om innan intervjun började. Vi var extra tydliga med att informera om deras rätt att när som avsluta sitt deltagande både under och efter intervjun och att det är helt upp till dem om de vill besvara en fråga eller ej. För att försöka uppfylla informationskravet valde vi att i slutet av varje intervju, ta upp med respondenten om vad vår undersöknings egentliga syfte och frågeställning var och förklara varför vi inte angivit vårt egentliga syfte och frågeställningar. Vi frågade om de fortfarande ville delta med tanke på de omständigheter vi nyss tagit upp, men alla vidhöll vid sitt deltagande. Genom att vi diskuterade de fyra etiska grundprinciperna med respondenterna innan och efter intervjun, anser vi att vi ändå uppfyller grundkriterierna och undersökningen kan ses som etiskt godtagbar.

5.3 Känslighet och provokation

Efter intervjuerna reflekterade vi över att vissa av svaren som vi fått av respondenterna kunde framstå som provocerande, då vi själva reagerade över vissa svar. För oss var det viktigt att vi i resultatet och analysen försökte att skapa en förståelse för vad respondenterna uttalar sig om. Då kvinnlig könsstämpning är ett ämne som kan röra upp många olika åsikter och känslor. Vi vill med detta avsnitt påvisa att vi är införstådda med att vissa citat kan verka provocerande och att vi har försökt att skapa en förståelse för varför vissa respondenter valt att uttala sig på ett visst sätt.

6. Teori

Vi kommer i detta avsnitt att redogöra för vilket teoretiskt perspektiv som vi har valt att använda oss av och vilken betydelse det haft för vår studie. Först kommer vi att motivera vårt val av teori, för att övergå till en kort övergripande presentation av teorin, för att slutligen fördjupa oss i några viktiga begrepp inom teorin, som är relevanta för denna studie.

6.1 Symbolisk interaktionism

För att hjälpa oss att förstå hur skolpersonalen förhåller sig till kvinnlig könsstymning, valde vi att utgå från perspektivet; symboliskt interaktionism. Då vi anser att det kan hjälpa oss att förstå respondenternas sociala verklighet, och hur deras tolkningar och definitioner påverkar deras synsätt och agerande. Perspektivet belyser hur individer integrerar med andra människor, och hur de genom olika definitioner agerar olika utifrån sina tidigare erfarenheter. Perspektivet ger oss verktyg som hjälper oss att studera och skapa förståelse av individers beteende och känslor, men även att förstå individen och gruppen som en del av samhället (Trost & Levin ss.12-13). En grundläggande och viktig aspekt inom perspektivet är att en människa är föränderlig och befinner sig i en aktiv process, vilket vi tycker är en viktig utgångspunkt i vår analys, då det innebär en tro på att respondenterna kan förändras och utvecklas.

Vad är då ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv? I boken "Att förstå vardagen" skriver författarna Jan Trost och Irene Levin (2010) att perspektivet kortfattat kan beskrivas såhär:

"Symbolisk interaktionism är ett synsätt, ett perspektiv, en utgångspunkt för en analys av den sociala verkligheten." (s.12)

Inom symbolisk interaktionism finns det fem byggstenar som är grunden för att förstå och kunna använda sig av synsättet. De fem grundstenarna hjälper oss att analysera vår empiri:

- Definitionen av situationen
- Att all interaktion är social
- Symboler
- Att människor är aktiva
- Nuet

(Trost & Levin 2010, ss.13-14)

Inom symbolisk interaktionism är grundstenen "definitionen av situationen", en av de viktigaste stenarna för att förstå perspektivet. Då definition av situationen är en reaktionskedja på vetande, handling och konsekvens. Inom perspektivet menas denna grundsten att med, det som en människa kommer att upptäcka, kommer även att styra hens handling och konsekvens. Exempelvis att en person införskaffar sig en viss kunskap, det kommer resultera i hur hen

kommer att handla utefter det hen vet, och att en handling alltid medför någon form av konsekvens (Trost & Levin 2010, s.14).

Den andra grundstenen handlar om "social interaktion". Denna byggsten är minst lika viktig för perspektivet som definition av situationen. Då perspektivet vill hjälpa oss att förstå människors liv och händelsekedjor, fokuseras det på hur människor interagerar med varandra. Det är i denna del av en händelsekedja, som perspektivet syns mest. Människor integrerar hela tiden med varandra och ting. En interaktion behöver inte enbart vara med vännen som du pratar i telefon med, utan även ex. i situationer där du står i kassan och ska betala dina varor (Trost & Levin 2010, s.19).

Den tredje byggstenen handlar om "symboler". När man analyserar en händelsekedja ur ett symbolisk interaktionistiskt synsätt så syns det flera olika symboler när det sker en interaktion. Den vanligaste symbolen i en interaktion är ord. Ord är en del av de symboler som används, men andra symboler som kan synas är gester, ljud, kroppsspråk eller handlingar. Men för att det ska bli symboler krävs det även att de ovanstående har samma mening för oss själva och för vår närmsta omgivning (Trost & Levin 2010, s.20).

Den fjärde byggstenen betonar "aktivitet". Att vi hela tiden är aktiva, att vi är med i aktiva och ständiga processer. Det menas med att symbolisk interaktionism inte anser att vi människor är födda med en viss fast andel egenskaper, utan att våra egenskaper kan förändras. Att vårt tankesätt ständigt är aktiv och att vi är föränderliga. Symbolisk interaktionism menar att människan förändras beroende på hur vi definierar situationen, alltså att vi är aktiva människor (Trost & Levin 2010, s.21).

Den sista byggstenen är "nuet". Ur ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv sker våra handlingar alltid i nuet och vi definierar situationen i nuet. Vi interagerar med vår omgivning i nuet och med de symboler som finns hos oss i nuet, vi är ständigt aktiva (Trost & Levin 2010, s.26).

Dessa fem byggstenar hjälper oss att kunna förstå en människas händelsekedja, och hjälper oss att binda ihop vår studie och en viss förståelse för respondenternas svar, för att hjälpa oss att besvara våra frågeställningar.

7. Resultat och analys

I detta kapitel kommer vi presentera vårt resultat, och vår analys av vår empiri. Vi har valt att dela in avsnittet i olika teman, och underrubriker. Temana vi utgår ifrån är förebyggande, kunskap och oro och komplexitet. Temat förebyggande är uppdelat i underrubrikerna: personalen, föräldrarna och barnen, och temat kunskap är uppdelat i förekomst och agerande. Intervjupersonerna består av två specialpedagoger, en lärare, en skolsköterska och en kurator. Vi kommer att referera till intervjupersonerna som respondent 1,2,3,4 & 5, att vi valde göra detta är av etiska skäl och för att respondenterna ska förbli så anonyma som möjligt. Då rektorn på skolan och respondenterna kommer att ta del av studien när den är färdigställd.

7.1 Förebyggande

En viktig del i arbetet mot könsstypning anses vara förebyggande arbete (Länsstyrelsen Östergötland 2015, s.6) och här har skolan och dess personal möjlighet att nå ut till elever och påverka. Här kunde vi bl.a. se att de olika intervjupersonerna fokuserade på olika målgrupper när de pratade om existerande eller önskat förebyggande arbete mot könsstypning.

7.1.1 Personalen

En av respondenterna fokuserar främst på personalen på skolan. På frågan hur hen hade velat att de skulle arbeta för att upptäcka/förebygga könsstypning av flickor anser hen följande:

“Dels att alla är informerade att det existerar och sen hade jag önskat att vi hade haft en handlingsplan för det.” (*Respondent 1*)

Hen fokuserar mycket på att personalen behöver kunskap och att de bör vara beredda på att det kan dyka upp, och hålla öron och ögon öppna men även en handlingsplan för att det ska vara tydligt hur man ska arbeta med detta och hantera situationer som kan uppkomma.

(*Respondent 1*)

I undersökningen Länsstyrelsen lät göra anses även kunskap vara en viktig del för att arbetet kring könsstypning ska implementeras och integreras i verksamheten, och man tar upp att det är viktigt att ha en handlingsplan i verksamheten för att underlätta arbetet kring könsstypning (Länsstyrelsen Östergötland, 2015, s. 20).

7.1.2 Föräldrar

Två av respondenterna fokuserar mest på att man bör nå fram till föräldrarna för att förebygga att de väljer att könsstympa sina flickor (*Respondent 2 & 5*). En av dem försöker ta sig an ett barnperspektiv och menar att om man fokuserar på att stärka barnen och får barnen att få ett annat förhållningssätt än deras föräldrar har så kan det bli kämpigt för barnen och försätta dem i en svår sits (*Respondent 2*).

“...då kan dem bli väldigt mycket misshandlade och utsatta” (*Respondent 2*), argumenterar hen som en anledning till att inte fokusera på barnen, för om man stärker flickorna och får dem att anta ett annat förhållningssätt, och skulle börja stå upp mot sina föräldrar så är det vad som kan hända.

Därför anser hen att det viktigaste är att rikta de förebyggande åtgärderna till föräldrarna istället, för det är ju faktiskt dem som väljer om barnet ska könsstympas eller ej. Hen tror på att upplysa och informera föräldrarna, och att man börjar tidigt redan på BVC (Barnvårdscentralen) och/eller när de kommer till Sverige, men även att skolan ska fortsätta ha en dialog kring detta med föräldrarna (*Respondent 2*).

Den andra respondenten tror också på att rikta det förebyggande arbetet mot föräldrarna, men nämner inga risker med att fokusera på barnen utan fokuserar på föräldrarna då det är de som har makten.

“Asså, det är ju oerhörd noga information och de måste vara tillsammans med föräldrarna för dom här är ju chanslösa, de här tjejerna.” (*Respondent 5*)

Hen menar att man bör ta upp information kring att det är ett brott men också försöka få förståelse genom att prata om vad det kan ställa till med. Hen tror att man som sköterska på BVC kan göra stor skillnad, då de har tät kontakt där och att man då träffar både föräldern och barnet regelbundet under flera år, jämfört med skolan där elever träffar skolsköterskan 4 gånger under hela deras skolgång om eleverna inte själva söker hjälp utöver de besöken, och det är inte säkert att föräldrarna är delaktiga. Men hen anser att skolan får ta över sen, och det är viktigt att vara uppmärksam. Respondenten tog också upp att hen haft “tjejsnack” med flickor i årskurs 6 tidigare, och där har prat om könsstympling förekommit.

“När flickor frågat själv, att dom har läst och hört, går det, är det verkligen sant och går det till så och sånt, då är jag helt öppen.” (*Respondent 5*)

Detta var något hen hade haft sitt första år på skolan, men sedan inte hunnit med, men nu skulle hen försöka hinna med det igen.

7.1.3 Barnen

De andra två respondenterna fokuserar främst på eleverna men ändå med olika utgångspunkt (*Respondent 3 & 4*).

Ena fokuserar främst på vikten av att bygga en relation till eleverna så att de känner att de kan komma och prata om jobbiga saker.

“...bygga en relation direkt, så att... eh, för att oftast, min erfarenhet säger mig att oftast vet dem att det här föreligger, asså att det här kommer hända och har man då en sån relation så att dem kan berätta det, då kan man göra nånting.” (*Respondent 4*)

Hen tar också upp att det är viktigt att prata om det i skolan, att man får informera men att man får tänka på hur, det gäller att skapa förståelse. Hen brukar också säga till övrig personal på skolan att våga fråga om det är något, vad det än är, de kanske inte får svar den gången men nästa gång kanske eleven väljer att berätta eller t.o.m. kommer sista dagen i skolan och berättar (*Respondent 4*).

Här försöker hen att förändra och påverka rådande förväntningar, som påverkar individers handlande (Trost & Levin 2010, ss.163-164) genom att “tjata” om att personal ska våga fråga och prata om jobbiga saker.

Andra respondenten som också fokuserar på barnen, pratar om att man måste upplysa och prata om könsstämpning, och stärka flickorna i sin roll och göra de medvetna om sina rättigheter.

“Framförallt dem här flickorna, att stärka dem i sin roll, stärka dom i vad Sverige står för. Så att dem vet, att lära dem var dom kan vända sig, asså lite grann att man vänder dom mot föräldrarnas synsätt. Det blir lite kämpigt men det är egentligen det enda vi kan komma åt.” (*Respondent 3*)

Alla våra respondenter tycker att könsstympning är något som inte bör förekomma och vet generellt vad det innebär, det finns en kollektiv enighet kring detta, alla är överens om det men vad man ska göra för att motverka eller upptäcka för att hjälpa dessa flickor beror på individens egen definition av situationen. En individ definierar hela/totala situationen, både medvetet men till stor del omedvetet, och utifrån denna definition och individens omedvetna sätt att tolka definitionen påverkar individens handlande (Trost & Levin 2010, ss.17-18).

Även våra värderingar, känslor och emotioner påverkar vårt sätt att definiera situationen och således hur vi handlar, detta gör det också svårt att förutsäga hur en individ kommer handla, då vi definierar situationer på så olika sätt (ibid, s23). Detta hjälper oss att förstå hur respondenterna har så olika utgångspunkter och lösningar, även om alla har samma slutgiltiga mål. Hade det däremot haft en handlingsplan där det finns tydliga riktlinjer hur man ska agera och hantera givna situationer så blir det mindre utrymme för egna tolkningar och chansen ökar att personalen skulle vara mer eniga även när det gäller definitionen av en situation och deras agerande.

7.2 Kunskap

Alla respondenter kunde identifiera att något hänt flickan i det fiktiva fallet, när hon var bortrest, och majoriteten kunde identifiera att det kan röra sig om att flickan blivit könsstympad. Även tvångsäktenskap togs upp som en möjlig orsak, till flickans förändrade beteende efter semestern.

7.2.1 Förekomst

En av respondenternas första reaktion var att det inte kan förekomma på deras skola, med anledningen att de inte har så många elever med utländsk bakgrund, men ändrar uppfattning när hen tänker på att de numera har en förberedelseklass för nyanlända på skolan. Hen menar också att de elever som hen jobbar med, som har utländsk bakgrund kommer från arabiska länder och därmed kommer hen ej i kontakt med flickor som är eller riskerar att könsstympas (*Respondent 3*).

För även om det förekommer främst i Afrika, så kan de även förekomma i länder i Mellanöstern och Asien m.fl. (UNICEF 2016, s.2).

En annan respondent, som anser att det kan hända på deras skola drar paralleller att det kan hända på deras skola då de har flickor från Somalia (*Respondent 5*).

Faran med detta är att man inte är öppen för att det kan hända eller att det bara är relevant om flickan kommer från ett visst land är att man har en tendens att missa eventuella tecken. Även den yrkesverksammas inställning kan påverka hur eleven beter sig, om eleven t.ex. väljer att berätta eller ej. Ifall någon t.ex. uppfattar ämnet som tabu, kommer det också påverka eleverna att inte tala om det. En öppen inställning medför att de upplever att de kan fråga. En flicka som deltog i en intervju som rörde könsstypning och sexualundervisning uppgav att hon aldrig frågat något om könsstypning då hon förväntade sig att hen inte skulle kunna svara på hennes frågor (Larsson & Johnsdotter, 2015, s.59). Därför är det så viktigt att man har en öppen inställning och även en av respondenterna som hade haft tjejsnack menade att flickor ställde frågor om könsstypning där då de kände sig bekväma med att fråga i det sammanhanget (*Respondent 5*).

De tre övriga respondenterna (*Respondent 1, 2 & 4*) anser att det kan förekomma på deras skola, en av dem är öppen för möjligheten men har aldrig träffat på en flicka som är eller riskerat, vad hen vet (*Respondent 2*). Övriga två, anser att det är en självklarhet och att det kan hända varsomhelst och har träffat på elever som är eller riskerat (*Respondent 1 & 4*). (Dock oklart ifall de träffat dessa flickor på sin nuvarande arbetsplats, eller tidigare.) Ena respondenten, den som har fått utbildning i ämnet uttrycker också

“Sen tänker jag också att innan man når till könsstypning så är det väldigt många andra problem, för att överhuvudtaget fundera i dem termerna så kanske man har en annan syn på världen och livet liksom. och värdet av människor” (*Respondent 4*)

Precis som regeringen skriver i sin proposition (Skr 2007/08:39, s.13) så är könsstypning något som anses vara en del av ett hedersrelaterat våld och avhängig kvinnors sexualitet, så det är troligt att man skulle kunna se andra tecken innan man ser tecken på könsstypning.

En av respondenterna berättar att hen tror att kunskapen nog är skrämmande låg kring könsstypning bland skolpersonal. På frågan varför hen tror den är så låg svarar hen följande:

“För att vi är i Sverige, och det står väldigt många problem före. Eh, det är som när du tittar i döda vinkeln när du kör bil, asså det kan ju komma en älg där, men är du skåning så ser du inte älgen.” (*Respondent 4*)

Om vi ser skolan som en enhet och given grupp så påverkas individerna i gruppen av övrig personals förväntningar och därmed påverkas individen av förväntningarna på hur hen ska agera i en given situation. När man identifierar sig med och tillhör gruppen så lär vi oss vilka förväntningar som är kopplade till de olika positionerna i skolan (Troost & Levin 2010, ss.163-164). Hen menar att man generellt sett både i Sverige som helhet eller den givna skolan inte ser könsstympling som ett av de främsta problemen och därmed fokuserar på andra problem, och det är där förväntningarna ligger. Hen jobbade tidigare på en annan skola där könsstympling ansågs vara ett större problem och hen fick därigenom en utbildning i ämnet, men när hen började på den nuvarande skolan var det ett annat problem som ansågs viktigare och hen fick en extra utbildning i detta ämne (*Respondent 4*).

7.2.2 Agerande

Som vi beskrev tidigare, under temat kunskap, påverkas individernas handlande av deras definition av situationen och även vad som förväntas av dem i deras roll i skolan, men i och med att de är anmälningsskyldiga vid misstanke av att ett barn får illa så skapas ytterligare en aspekt. Det kan bli komplext att enligt lag vara tvungen att agera, och mycket kan stå på spel för dem samtidigt som de kanske inte har så mycket kunskap och inte riktigt vet hur man ska agera i en given situation. I en norsk studie undersökte man just komplexiteten att tolka tecken på könsstympling och hur den processen påverkades av lagen om att orosanmäla och diskrimineringslagen, där man kom fram till att det kan vara komplext då mer står på spel för den yrkeskunniga (Lien & Schultz 2014, ss.200-201).

Fyra av fem respondenter skulle ta upp sin oro i EHT (Elevhälsoteamet) (*Respondent 1,2,3 & 4*), vissa nämner även orosanmälan. Men det kan vara så att de som ej nämner orosanmälan, ser ett samband med EHT och orosanmälan. Då den görs efter samråd med EHT och upplägget på skolan är att kuratorn generellt brukar skriva själva anmälan. Respondenten som ej nämner EHT, uppger att hen skulle polisanmäla då det är olagligt att låta sin dotter könsstympas (*Respondent 5*). (Ett elevhälsoteam består bl.a. rektor, kurator, skolsköterska och specialpedagoger, andra yrkesgrupper kan också delta och vissa deltar endast vid behov. Vid

dessa möten kan man diskutera eventuella problem som måste lösas eller andra åtgärder för att förbättra.)

“Polisanmäla, för det är det som gäller, det är olagligt även om man åker hem och gör det i sitt land om man bor i Sverige, jag hade anmält det.” (*Respondent 5*)

Vi reagera på att en av respondenterna som tydligt angav i flera led, hur hen skulle agera, uppgav att hen skulle kontaktat föräldrarna med sin oro.

“... ta kontakt med familjen och förklara att jag märker en förändring i attityd och det blir man orolig för som *hens yrkesroll*, och vill veta vad dem har för någonting att säga om det, skulle jag fortsätta känna oro, att det inte sker en förändring så tar jag hjälp av vårt EH-team.” (*Respondent 1*)

Det problematiska i detta fall är att det inte bara rör sig om misstanke att barnet far illa utan att det rör sig om misstanke om ett brott, då det är olagligt att låta sin dotter könsstympas även om det utförs i ett land där det är lagligt om man bor i Sverige. Man bör därför vara medveten om att man ej behöver kontakta föräldrarna då, och vara medveten om att man kan försvåra eventuell utredning då socialförvaltningen och/eller polisen vill tala med flickan innan kontakt med föräldrar tas (prop. 2012/13:10 s.61).

Ena respondenten anser att det är en medicinsk sak så efter man tagit upp det i EHT, så är det något skolläkaren får ta hand om och de har även en psykolog i teamet, men som har mycket att göra.

“... men att man via skolläkaren försöker det bästa, det första är ju att skolläkaren träffar flickan och familjen och går igenom, och mår hon inte bra, asså först får man ju utreda så att allt står rätt till så att hon inte har men efter det så att säga.” (*Respondent 2*)

Hen visste ej om det var olagligt eller ej, men oklart om hen menar könsstympning överlag eller det faktum att det är olagligt även när det sker i ett annat land. Men efter bekräftelse att det är olagligt, anser hen att en orosanmälan bör göras (*Respondent 2*).

Alla respondenter var eniga om att den kunskapen kring ämnet kvinnlig könsstympning är bristande generellt i samhället. Respondenternas svar på hur de skulle agera om de misstänker att en flicka riskerar eller har blivit könsstympad skiljer sig åt till viss del men alla nämner

antingen polisanmälan, orosanmälan eller EHT, eller två av alternativen. Vad vi kunde se är att de som hade mer kunskap kring ämnet hade en tydligare bild av hur de skulle agerat i en sådan situation. Svaren var också mer fylliga och uttömmande från de respondenterna som är mer insatta i ämnet.

Tre av respondenterna hade någon sorts erfarenhet kring ämnet, en hade fått utbildning i ämnet och hade erfarenhet av att ha träffat flickor som riskerar eller var könsstympade (*Respondent 4*), de andra två hade ingen formell utbildning inom ämnet, men båda två hade tidigare erfarenhet av det och träffat berörda flickor. Båda två uttryckte även att de tycker att ämnet är intressant och har på egen hand läst på om ämnet och på så sätt fått en informell kunskap (*Respondent 1 & 5*).

Inom det symboliska interaktionistiska perspektivet ses det som att en människa ingår i en ständigt pågående process och förändras hela tiden, och en människans egenskaper ses föränderliga. (Trost & Levin 2010, s.26) Hela en människas historia, all erfarenhet och alla upplevelser är integrerat i vårt beteende. Dock anses inte vår tidigare erfarenhet vara orsaken till vårt beteende i nuet, utan att vi använder oss av våra tidigare erfarenheter när vi handlar (ibid, s.27). Vi kombinerar det gamla, det vi vet och kan, tidigare erfarenheter och nytt, som då tillsammans bildar något nytt (ibid, s.22).

En människa kan således ändra sitt beteende, och egenskaper kan förändras. Detta kan bland annat göras om respondenterna vinner ny kunskap och nya erfarenheter. Det bekräftar också vad vi kunde se, att de som hade mer kunskap och erfarenhet hade en tydligare bild av hur de skulle handla i en sådan situation.

För att kunna förutse kommande processer måste man analysera och observera vad som sker, och en viktig sak att ha i åtanke är att fokusera på förändringar som skett i processen (Trost & Levin 2010, s.24).

Detta är en viktig aspekt för att kunna upptäcka dessa flickor och i samma linje som en av respondenterna pratade om gällande det förebyggande arbetet. Hen ville att alla skulle vara medvetna om att könsstympning förekommer och för att kunna upptäcka utsatta eller flickor som befinner sig i riskzonen. Men också viktigt att man håller ögon och öron öppna (*Respondent 1*).

7.3 Oro och komplexitet

Två av respondenterna visar någon form av rädsla eller oro för att lägga sig i eller göra fel (*Respondent 1 & 2*). Den ena (*Respondent 2*) tar upp att hen ser en oro i att rikta in sig på flickorna i det förebyggande arbetet för att flickorna kan riskera att råka illa ut om de antar ett annat synsätt än sina föräldrar och försöker stå upp mot dem. Därför bör man rikta det förebyggande arbetet mot föräldrarna, att man får dem att ändra synsätt och välja att ej könsstympa sin/sina dotter/döttrar. Men hen visar samtidigt en viss oro över att lägga sig i andras familjer, även om hen anser att det är fel och kommer fram till att det ändå är den bästa vägen.

“...lite grann som vi var inne på att det har en religiös och kulturell skillnad gentemot hur vi gör det, så jag tycker inte det är rätt, men samtidigt så är det ju också hur mycket man ska gå in i andras familjer, jag skulle ju inte blivit så glad om folk gick in och tillrättavisdade mig i min familj, hur vi gjorde med saker och ting. Sen så samtidigt så tror jag att eftersom vi har en lagstiftning och den bottnar sig ju i mänskliga rättigheter, så är det ju upplysning och som egentligen är det förebyggande, tänker jag asså någonstans, tänker tidigt.” (*Respondent 2*)

Hen utgår delvis från sig själv när hon definierar situationen, hen reflekterar över att hen själv inte skulle gilla om någon la sig i hur man gör i hens familj och skulle själv inte vilja bli tillrättavisdad, därför känner hen sig kluven över att göra så mot någon annan. När man definierar en situation så utgår man från hur man vid ett specifikt tillfälle ser på sin verklighet (Trost & Levin 2010, s.18). Man använder sig av tidigare erfarenheter, där minnen av dessa erfarenheter kommer fram vid behov, och detta kan ske både via ansträngning men också automatiskt (ibid, ss.27-28). Hen utgår således från erfarenheter som hen upplever som relevanta vid sin definition av situationen, när hen sätter sig in i hur hen hade känt i en liknande situation. Dock inser hen att man är tvungen om det rör sig om något olagligt.

Den andra respondenten tar upp att hen agerar så fort som möjligt men även en osäkerhet om att det kan bli fel om man agerar på något som inte är fel, och även återhållsamheten i att hen uttrycker att hen aldrig ställer direkta eller tydliga frågor.

“Jag brukar agera så fort som möjligt när det handlar om sådana situationer, och ibland så blir det fel om man agerar på något som egentligen inte är någonting.”

“Jag brukar aldrig direkt säga eller ställa dem tydligaste frågorna, utan försöker diskutera och prata lite som såhär dels med eleven i sig men också ta kontakt med familjen, och förklara att jag märker en förändring i attityd” (*Respondent 1*)

När en person definierar sin situation sker det både medvetet men också till stor del omedvetet (Trost & Levin 2010, s.18). Dock framstår hen som medveten om sin osäkerhet och har reflekterat över sitt handlande och eventuella konsekvenser, och nedan blir det tydligt att hen reflekterat över vad som skulle krävas för att minska osäkerheten.

Oron/osäkerheten kommer även fram när vi pratar om hur hen önskar det förebyggande arbetet skulle se ut, där hen fokuserar på att hen önskar att alla i personalen känner till att det existerar men också en handlingsplan så det blir tydligt hur de ska arbeta med det och hur man ska hantera situationer som kan uppkomma (*Respondent 1*).

I studien Länsstyrelsen Östergötland lät göra kan man även där se, att det är vanligt med oro/osäkerhet hur man ska agera när det inte finns en handlingsplan eller tydliga riktlinjer. Andra vanliga orsaker till att den professionella upplevde rädsla, var att man var rädd att inkräkta på människors privatliv eller kränka deras integritet. Även att ämnet är tabubelagt eller oro att göra fel och att förvärpa situationen var andra orsaker (Länsstyrelsen Östergötland 2015, ss.18-20).

Eftersom vi definierar situationer på olika sätt, är det ibland mycket svårt att förutsäga hur en människa kommer agera (Trost & Levin 2010, s.23). Samtidigt som vi ibland definierar situationer utifrån ett “om...så...” sätt, vilket syftar på att vi tänker att om vi gör så, kommer den/de andra göra på ett givet sätt, och då handlar vi utifrån det (Thomas 1917, se Trost & Levin 2010, s.19). Detta gör att det kan bli komplext.

Två andra respondenter pratar mer om komplexiteten kring det (*Respondent 3 & 4*), ena pratar då om komplexiteten kring vad kontakten med socialtjänsten leder till.

“...men det är, det blir alltid så att tillslut, så får föräldrarna liksom rätt så att säga, så det är oerhört svårt.” (*Respondent 4*)

Hen tar också upp oro kring andras kunskapsbrist, och visar en oro över att när man inte får all info/tecken samlat och på en gång, som i detta fall, skulle man i verkligheten nog tolka det som något tonårsrelaterat. Hen nämner också att när hen känner sig osäker, så har hen direktnummer till socialsekreterare på socialtjänsten som hen ringer till.

Den andra pratar om komplexiteten kring att komma åt problemet då allt hålls inom familjen.

“...när man tänker på de här familjerna så håller dem mycket inom fyra väggar, det är ju väldigt svårt att komma åt det, man brukar ju säga att de familjer med utländskt ursprung, dem har en inrikesminister och det är ju mamma.” (*Respondent 3*)

Ord/symboler är aldrig helt neutrala, utan framkallar alltid en känsla och mening. Meningen eller känslan vi har för en viss symbol kan uppfattas ha antingen en negativ eller positiv innebörd (Trost & Levin 2010, s.154). I och med att könsstämpning inte verkar vara något som diskuteras sinsemellan personalen på skolan kan detta medför att det gör det svårare att prata om, och en möjlig orsak till att vissa respondenter verkar känna oro/osäkerhet i vissa situationer eller upplever att något är komplext kan bero på att man tror/vet att symbolen könsstämpning har en annan innebörd för mottagaren, och troligtvis en negativ sådan. Även det faktum att vi betar oss utefter hur vi definierar situationen, och om man då tror att mottagaren t.ex. skulle bli sur eller ta illa upp så påverkar detta hur vi väljer att handla i situationen. Vi handlar då utifrån vår definition att mottagaren skulle bli sur eller ta illa upp (ibid, s.15)

8. Avslutande diskussion

I inledningen diskuterade vi vikten av att skolan/skolpersonalen är med och arbetar för att hjälpa flickor som riskerar eller har blivit könsstämpade. Vi ville undersöka detta närmare genom att undersöka hur skolpersonal på en skola förhåller sig till kvinnlig könsstämpning. Vi var intresserade av hur skolpersonalen menar att de arbetar för att förebygga könsstämpning men också vilken kunskap de anser sig ha. Det vi kunde se i vårt resultat var att skolpersonalen inte aktivt och konsekvent jobbar förebyggande gällande kvinnlig könsstämpning. Utan de fem respondenterna som vi intervjuade jobbade mer efter den

förmåga och kunskap som de själva hade kring ämnet. Men vi kunde även se att det fanns en vilja från skolpersonalen att arbeta mer med ämnet.

Det fanns ingen handlingsplan gällande könsstämpning på skolan eller tydliga riktlinjer, men det var något som en av respondenterna uttryckte att hen önskade. Alla respondenter hade olika idéer om hur de tyckte att ett förebyggande arbete bör se ut. Där kunde vi se tydliga skillnader gällande deras fokus på vem mottagaren av de förebyggande arbetet bör vara, skiljer sig.

Vi kunde se att det fanns en varierande grad av kunskap hos respondenterna, vissa hade mer kunskap än andra. Men den kunskapen som fanns var kunskap som de inhämtat på egen hand eller fått på/via tidigare arbetsplatser. Respondenternas varierande kunskaper kunde vi bl.a. se i sättet som de valde att agera på i en situation där de skulle komma i kontakt med en flicka i riskzonen eller som redan blivit utsatt. Då vissa respondenter enbart trodde att könsstämpning förekom på en specifik plats, finns det en risk att de missar flickor som riskerar eller har könsstämpas som kommer från andra länder. Efter intervjuerna med respondenterna blev vi lite överraskade över att vissa respondenter inte verkade ha insikt i hur deras agerande kunde påverka den utsatta flickan, t.ex. att kontakta föräldrarna med sin oro. Något vi blev glatt överraskade över, var att under en intervju med en respondent reflekterade hen över en tidigare insats som hen nu efter vår intervju tänkte prioritera igen. Den tidigare insatsen var att hen haft tjejsnack, där det också kom upp frågor kring kvinnlig könsstämpning där de tillsammans diskuterat ämnet. För oss var det spännande att se, att vi genom vår intervju kunde vara med att påminna om hur viktigt ämnet är.

8.1 Generalisering av studiens resultat och förslag till framtida forskning

I och med att vi enbart har studerat ett fall, skolpersonal från en skola, så kommer vi inte kunna göra någon generalisering av vårt insamlade material. Utan det vårt resultat påvisar är att det finns mycket kvar att jobba på, för att kunna bland annat efterleva regeringen mål kring arbetet med könsstämpning i skolorna. Man skulle kunna göra denna studie större, om man haft mer tid. Där större del av skolpersonalen på skolan deltar och även flera skolor. Men även kanske intervjuar skolans rektor/rektorer för att få deras syn på arbetet kring kvinnlig könsstämpning. På så sätt kunna få en mer övergripande och nyanserade bild av hur arbetet ser ut gällande kvinnlig könsstämpning. Om studien hade gjorts i större skala, hade vi kunnat generalisera de empiriska materialet och kunnat jämföra hur skolpersonalen arbetar kring

ämnet på olika skolor. Något vi ångrar att vi inte intervjuade rektorn, då det hade varit intressant att se hur rektorns perspektiv såg ut jämfört med övrig skolpersonals. Då det är rektorn som har det övergripande ansvaret för skolan och personalen.

9. Referenser

Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber

Berggren, Vanja (2005) *Female genital mutilation : studies on primary and repeat female genital cutting*. Stockholm: Karolinska University Press.

Berggren, Vanja, Ekéus, Cecilia & Isman, Elisabeth (2013) *Perceptions and experiences of female genital mutilation after immigration to Sweden: An explorative study*. Sexual & Reproductive Healthcare. Volume 4, Issue 3, October 2013, Pages 93-98.

Brottsofferjouren (2017) *Hedersrelaterat våld och förtryck*.

[<http://www.brottsofferjouren.se/fakta-om-brottsoffer/sarskilt-sarbara/hedersrelaterat-vald/>
Hämtat: 2017-10-25.]

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

De los Reyes, Paulina (2003) *Patriarkala enklaver eller ingenmansland? Våld, hot och kontroll mot unga kvinnor i Sverige*. Norrköping: Integrationsverket.

Hewitt, John P. (1981) *Jaget och samhället - Socialpsykologi ur den symboliska interaktionismens perspektiv*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Johnsdotter, Sara, Aregai, Rishan, Carlbom, Aje, Moussa, Kontie & Essén, Birgitta (2005) *“Aldrig mina döttrar” - En studie om attityder till kvinnlig omskärelse bland etiopier och eritreaner i Sverige*. Rädda Barnen.

Kalman, Hildur & Lövgren, Veronica (2012) Etik i forskning och etiska dilemman - En introduktion. I Kalman, Hildur & Lövgren, Veronica (red.) *Etiska dilemman - forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet*. Malmö: Gleerups, ss.7-22.

Larsson, Camilla & Johnsdotter, Sara (2015) *Sexuell hälsorådgivning i en mångkulturell kontext: röster från unga svensksomaliska kvinnor*. Malmö: Hälsa och samhälle, Malmö högskola.

Leye et al. (2007) *An analysis of the implementation of laws with regard to female genital mutilation in Europe*. *Crime Law Soc Change*, 2007, 47:1–31.

Lien, Inger-Lisen & Schultz, Jon-Håkon (2014) *Interpreting Signs of Female Genital Mutilation Within a Risky Legal Framework*. *International Journal of Law, Policy and The Family*, 2014, 28, 194–211.

Länsstyrelsen Östergötland (u.å.-a) *Kopplingen mellan könsstympning och hedersrelaterat våld*. [<http://www.hedersfortryck.se/hedersfortryck/konsstympning/kopplingen-mellan-konsstympning-och-hrv/> Hämtat: 2018-08-04.]

Länsstyrelsen Östergötland (u.å.-b) *Tecken som kan tyda på att könsstympning redan har skett*. [<http://www.hedersfortryck.se/hedersfortryck/konsstympning/att-arbeta-mot-konsstympning/att-uppmarksamma-de-redan-utsatta-samt-de-som-ar-riskzonen/tecken-som-kan-tyda-pa-att-konsstympning-redan-har-skett/> Hämtat: 2017-11-27.]

Länsstyrelsen Östergötland (2015) *Uppdrag att undersöka och ge förslag på hur verksamheter och myndigheter kan arbeta med flickor och kvinnor som är eller riskerar att utsättas för könsstympning - Slutrapport*.

Merriam, Sharan B (2011) *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Region Kronoberg (2017) *Förebyggande och praktiskt arbete mot KÖNSSTYMPNING AV FLICKOR OCH KVINNOR i Kronobergs län*.

Schlytter, Astrid & Linell, Hanna (2008) *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext En studie av omhändertagna flickor*. Forskningsrapport 2008:2, Forsknings- och utvecklingsenheten för socialtjänstens individ- och familjeomsorg i nordvästra Stockholm

Skolverket (2016) *Anmälningsskyldighet*

[<https://www.skolverket.se/skolutveckling/miljo-och-halsa/elevhalsan/samverkan-kring-barn-som-far-illa/anmalningsskyldighet-1.105103> Hämtat: 2017-12-07.]

Skr (2007/08:39) *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.*

Socialstyrelsen (2015) *Flickor och kvinnor i Sverige som kan ha varit utsatta för könsstympning - En uppskattning av antalet.*

Socialstyrelsen (2014) *Anmäla oro för barn Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare.*

Prop. 2012/13:10 *Stärkt stöd och skydd för barn och unga.* Stockholm: Socialdepartementet.

UNICEF (2017) *Kvinnlig könsstympning*

[<https://unicef.se/fakta/kvinnlig-konsstympning> Hämtat: 2017-12-03.]

UNICEF (2016) *Female Genital Mutilation/Cutting: A global concern*, New York: United Nations Children's Fund.

WHO, UNICEF & UNFPA (1997) *Female genital mutilation : a joint WHO/UNICEF/UNFPA statement.* Geneva : World Health Organization.

Bilaga 1. Informationsbrev

Hejsan

Vi heter Linda Svalenberg och Tina Ekvall. Vi läser på termin 6 vid Lunds universitet, och gör nu vår C-uppsats. Vi har valt att skriva om skolpersonalens sociala arbete med eleverna i skolan.

Syftet med vår undersökning är att vi vill se hur personalen ser på sitt sociala arbete med eleverna och faktorer som påverkar detta. Vilka svårigheter möter man och hur hanterar man dessa? Vi är även intresserade av hur de anser man kan förebygga problemen, men även jämföra eventuella skillnader mellan de olika professionerna.

För att få svara på detta hade vi velat intervjua 1 lärare, 1 specialpedagog, 1 skolkurator och 1 skolsjuksköterska. Deltagarnas namn kommer anonymiseras, men även skolans namn och kommunen skolan ligger i. Deltagarna kan när som helst välja att avbryta sitt deltagande. Vi kommer att ha hand om informationen så att inte obehöriga kan komma åt materialet. När uppsatsen är klar så kan deltagarna få den skickad till sig för att kunna ta del av resultatet om de så önskar.

Vi hoppas att få höra från er. Hör gärna av er om ni har frågor!

Med Vänliga Hälsningar

Linda Svalenberg mobilnr 070-*****,*****@hotmail.com

Tina Ekvall mobilnr 076-*****,*****@hotmail.com

Bilaga 2. Intervjuguide

Teman

- presentation av oss
- gå igenom respondenternas rätt till deltagandet
- vad tänker respondenten efter att hen läst vinjetten
- möjliga agerandet
- förekomsten av kvinnlig könsstämpning
- ett förebyggande arbete
- jobbar den aktuella skolan aktivt för att förebygga att flickor blir könsstämpade?
isåfall hur?
- b) om hen hade fått bestämma hur skolan skulle jobba för att förebygga kvinnlig könsstämpning, hur hade de arbetet sett ut då?
- eventuell kunskap om könsstämpning
- utbildning
- anledningen till att vi ej skrivit ett utförligt syfte i informationsbrevet
- få uppsatsen skickad till sig

Bilaga 3. Vinjett

Zahra är en flicka på 12 år som flyttade till Sverige från Somalia vid 2 års ålder. Zahras familj i Sverige består av mamma, pappa, syskon, farmor och farfar. Zahara har en storebror på 17 år, storasyster 15 år och en lillebror på 7 år.

Zahra gillar verkligen att gå i skolan och trivs väldigt bra. Hon har bra betyg och stora framtidsdrömmar. Hon har några få nära vänner som hon umgås med i skolan, hon har dock inga fritidsaktiviteter på sin fritid. När jullovet närmar sig berättar Zahra glatt att hon ska åka till Somalia över jullovet för att träffa sin övriga släkt som bor kvar där. Hon har verkligen saknat dem och ser fram emot att få träffa dem igen. Efter jullovet är Zahra inte tillbaka i skolan, utan kommer först tre dagar senare. Zahra berättar att det blev fel med flygbiljetterna när de skulle hem, när hennes lärare frågar varför hon kom tillbaka flera dagar försent utan att någon meddelat detta. Zahras lärare märker att hon inte är lika glad och utåtriktad som hon brukar, nu efter jullovet. Zahra är mer tillbakadragen och verkar ha svårt att koncentrera sig. Läraren märker också att Zahra verkar tycka det är jobbigt att sitta still en längre stund, då hon skruvar på sig och byter sittställning ofta men lämnar även sin plats för att gå på toaletten ofta.

Efter några månader uppmärksammar man att Zahra har fått allt högre frånvaro än hon haft tidigare. Zahra har även uppsökt skolsköterskan ett flertal gånger under vårterminen, där hon har gnällt över att hon har ont i magen och huvudet. Hon har då fått smärtstillande i form av alvedon och blivit erbjuden att vila en stund i vilorummet. Läraren kontaktar föräldrarna angående att Zahras betyg försämrats mycket på kort tid. På grund utav hennes koncentrationssvårigheter och frånvaro.

Läraren erbjuder extra hjälp i form av att Zahra kan få stanna kvar efter skolan där läraren kan hjälpa henne komma ifatt i skolarbetet. Zahras pappa menar att hon bara har varit mycket förkyld och krasslig nu under våren, och att detta bara är tillfälligt. Han menar att hon snart kommer må bättre och komma ifatt i skolarbetet igen, och att ingen extra hjälp behövs. Läraren försöker hjälpa Zahra extra under skoltid men det verkar inte som att hon är så mottaglig. En dag kommer sedan två av Zahras bästa vänner fram till läraren och säger att de är oroliga för Zahra, de har märkt att Zahra verkar vara på sämre humör på senare tid och tror

att det kan bero på att Zahra inte äter och dricker ordentligt. Då Zahra mest bara sitter och petar i maten eller inte tar något alls när de ska äta lunch i matsalen.